

פלטפורמות שיתופיות בהכשרת מורים לאמנות

אירית מילוא

המכללה האקדמית בית ברל

תקציר

הספרות המקצועית מצביעה על חשיבות הסביבות המתקשבות להבניית ידע משותפת על ידי הלומדים, המחליפה את ההוראה המסורתית בה המורה "מפקיד" ידע. המחקר בוחן רעיונות אלה מהפן היישומי, באמצעות חקר מקרה של קורס בתכנית להכשרת אקדמאים להוראת אמנות וקולנוע בפקולטה לאמנויות, במכללה האקדמית בית ברל. הקורס, בו השתתפו 40 סטודנטים, התקיים בלמידה מרחוק מלאה, ונועד לאפשר לסטודנטים להתנסות בפועל בפדגוגיה דיגיטלית המבוססת על תיאוריות קונסטרוקטיביסטיות וקונטרוקטיביות.

תוצאות המחקר מצביעות על חשיבות הלכידות החברתית ותחושת השייכות להצלחת הלמידה המשותפת. הממצאים מדגימים כיצד שיח שיתופי בבלוג הקורס, מאפשר ללומדים להחצין ולנסח בכתביה רעיונות, מושגים ושאלות, ולהגיש אותם כאובייקטים לדיון ולמשא ומתן קבוצתי המחזק את התהליך האישי של הבנת הידע, ומעורבות כל אחד מהלומדים בו. הכתיבה בבלוג השיתופי התאפיינה ברפלקטיביות מושהית שאפשרה תהליכי עיבוד, חשיבה והפנמה משותפים. שיתוף בניסיונות ההוראה ובשאלות שנבעו ממנה במהלך הדיונים תרמו להבניית קשר בין הסוגיות התיאורטיות לפרקטיקה. ממצאים אלה מסייעים לבחון את שילוב הסביבה המתקשבת בהכשרה באופן אפקטיבי.

מילות מפתח: הבניית ידע שיתופית, הכשרה להוראה, למידה מרחוק מלאה, סביבות למידה, פלטפורמה שיתופית.

מבוא

בשנים האחרונות, ניכרת בהשכלה הגבוהה מגמה המתאימה את תכניות הכשרת המורים, לרוח הזמן ולתרבות הדיגיטלית. במכללות האקדמיות לחינוך הוכנסו קורסים המזמנים התנסות בתהליכי למידה בסביבות מתקשבות, המאפשרות למידה פעילה, שיתופית, רלוונטית, קונסטרוקטיבית וקונטרוקטיבית, המחליפה את ההוראה המסורתית של המורה כ"מפקיד" (לוי ואחרים, 2014). למידה ברשת בסביבה דיגיטלית טומנת בחובה את הפוטנציאל ליצירת ידע משותף על ידי הלומדים (סלומון, 1997). המחקר נערך במטרה ללמוד כיצד מתרחשת הבנייה משותפת זו, הלכה למעשה, בקורס בלמידה מרחוק מלאה. זאת כדי להבין, להגדיר מושגים, לנסח רעיונות ולהציף היבטים שיסייעו לקהילת מורי מורים, להתדיין בינם לבין עצמם בדרכי שילוב הסביבה המתקשבת בהכשרה באופן מיטבי. לשם כך חקרתי קורס במסגרת התכנית להכשרת אקדמאים להוראת אמנות וקולנוע, אותו הורתי בלמידה מרחוק מלאה, בשנת הלימודים תשע"ד בפקולטה לאמנויות, המדרשה, במכללה האקדמית בית-ברל, בו השתתפו 40 סטודנטים.

הקורס, "אמנות, חינוך ומדיה", שהתקיים, כאמור, בלמידה מרחוק מלאה, עשה שימוש בפדגוגיה המותאמת להבניית ידע משותפת, ייצורו והפצתו בפלטפורמות דיגיטליות. הוא נועד לאפשר לסטודנטים להתנסות בלמידה המבוססת על תיאוריות קונסטרוקטיביסטיות וקונטרוקטיביות (Siemens, 2005). מטרתו הייתה להקנות ידע תיאורטי לצד מיומנויות פרקטיות בפדגוגיה דיגיטלית המתנהלת בתיווך סביבות מתקשבות, תוך הכרת ההזדמנויות והחסרונות הנובעים מהמאפיינים הייחודיים של סביבות אלה, כמו נגישות, קישוריות למידע, הצפה וגודש ועוד.

באמצעות חקר מקרה, ביקשתי לבחון את תרומתם של המאפיינים הקונסטרוקטיביסטיים והקונקטיביסטיים של הפלטפורמות השיתופיות המתפקדות כסביבת למידה. חקרתי אילו אינטראקציות של למידה שיתופית התרחשו בקורס. בדקתי מהו הערך המוסף של השיתופיות, ההפריה ההדדית וההאבקה המתרחשות באינטראקציות אלה, לתהליכי הלמידה וההכשרה להוראת אמנות וקולנוע. בנוסף שאלתי, האם ניכרת למידה והפנמה של התוכן, אשר נלמד באופן זה על ידי הסטודנטים האמורים ליישמו בפועל בסביבות מתוקשבות.

כדי לזהות אילו אינטראקציות של למידה שיתופית התרחשו בקורס ומה ערכן 'בלמידה המשתתפת', בחנתי את 400 ההודעות שנכתבו במהלך הקורס בבלוג המשותף של אתר הקורס ב-Moodle, שלעיתים כללו גם תמונות, סרטים וקישורים למקורות מידע שונים. בעקבות מודל 'קהילת חקר', למחקר הלמידה האסינכרונית המתנהלת בבלוגים ופורומים בהשכלה הגבוהה (Garrison & Arbaugh, 2007), סימנתי בתמלילי ההודעות אינדיקטורים המאפיינים 'נוכחות קוגניטיבית' ו'נוכחות חברתית'. במטרה ללמוד על תרומת האינטראקציות, ערכתי ניתוח טקסט ושיח משולב של שיחות הועידה בבלוג. בכדי לבדוק למידה והפנמה חקרתי את מטלת הסיום היישומית שביצעו הסטודנטים בסיום הקורס.

ממצאים מרכזיים

ניתוח הודעות הבלוג חשף את האינטראקציה החברתית של הקהילה הלומדת המתלכדת בהדרגה, ולא רק את התהליכים הקוגניטיביים השיתופיים שעברו הלומדים (Garrison & Nachmias, et al., 2000; Arbaugh, 2007). הניתוח האיכותני חשף ביטויים מהם ניתן ללמוד על התרחשות תהליכי לכידות חברתית ועל האופן בו הם תורמים לתהליכי הלמידה.

בחינת התהליכים האישיים והקבוצתיים שהתרחשו בדיאלוגים שניהלו הסטודנטים בבלוג הקורס, הצביעה על תרומת הכתיבה הרפלקטיבית המושהית גם לתהליכי הבניית הידע הקולקטיבית וגם להפנמה האישית של תכני הקורס.

מהמחקר עולה שהלמידה השיתופית, שהתרחשה בתיווך טכנולוגיות מידע, התעשרה באינטראקציות שמתחו את גבולות מרחב הלמידה המוגדר כ"שיעור", באמצעות הנגישות למקורות ושדות נוספים שהפכו לחלק ממרחב הלמידה המשותף. קבוצת הלימוד התעשרה תודות לצבירה המשותפת של פרטי מידע ממבחר מקורות חיצוניים שונים, שנאספו והוצגו על ידי הסטודנטים שיצרו קשרים בין צמתי רעיונות, בתהליך שחיבר בין המקורות לתוכן הנלמד והנגישו אותו לעמיתיהם.

הלמידה השיתופית זימנה יצירת קשרים בין עולמות תוכן שונים, שהאביקו את חברי קהילת הלומדים המגוונת, וחשפה אותם לדרכי חשיבה ורעיונות לא מוכרים. קשרים חדשים אלה סיפקו לקבוצה מקורות לחדשנות, ליצירתיות ולפרספקטיבות חדשות (Siemens, 2005) להן חשיבות רבה בתהליך הלמידה וההכשרה להוראה.

הכתיבה הרפלקטיבית השיתופית בבלוג, תרמה באופן משמעותי לתהליך ההבניה המקצועית של המתכשרים להוראה. היא אפשרה להם לעבד ביחד ידע תיאורטי מופשט, לאור בעיות המתעוררות ביישומן ולראותו מתקיים בשדה המעשי של ההוראה באופן פרקטי. באופן זה, האינטראקציות השיתופיות בבלוג חיזקו את הקשר בין התיאוריה לבין הפרקטיקה.

דיון ומסקנות

הממצאים מדגימים כיצד שיח שיתופי בבלוג הקורס, מאפשר ללומדים להחצין ולנסח בכתיבה רעיונות, מושגים ושאלות, ולהגיש אותם כאובייקטים לדיון ולמשא ומתן קבוצתי המחזק את התהליך האישי של הבנת הידע, ומעורבות כל אחד מהלומדים בו.

לגורם החברתי יש השפעה משמעותית על יצירת הידע המשותף על ידי הקבוצה. למרות שמטרת המחקר הייתה להתחקות אחר התהליכים הקוגניטיביים, ניתוח הכתיבה בבלוג מצא קשר בין היחסים החברתיים ההולכים ומתהדקים לבין רמת מעורבות הלומדים בדיונים, המלווה בעליית מוטיבציה להשתתף באופן פעיל בלמידה. לכידות חברתית זו, המספקת ללומדים הנמצאים במרחבים פיזיים שונים, תחושת שייכות לקהילה, חיונית להצלחת הלמידה השיתופית בסביבות מתקשבות אסינכרוניות (Nachmias, et al., 2000; Garrison & Arbaugh, 2007).

אלמנט הזמן בלמידה האסינכרונית תורם ללמידה השיתופית ולתהליכי ההפנמה. בשונה מדיון המתנהל בכיתה, לדיון המתנהל ברשת בפעילות אסינכרונית, מתווסף ממד הזמן. זמן המאפשר כתיבה מושהית. ניתוח תוכן הדיונים העיד על חשיבות הכתיבה הרפלקטיבית המושהית בבלוג, כמאפשרת תהליכי עיבוד, חשיבה והפנמה משותפים. ההשהיה מאפשרת ללומד לבחון את תגובתו ולחפש מקורות לביסוסה בטרם פרסומה. דווקא הטכנולוגיה המאופיינת בעדכניות עכשוויות וזמינות מידית, מאפשרת תהליכים איטיים ומעמיקים.

קישור בין תיאוריה לפרקטיקה על ידי חניכה לא מודעת של בעלי ניסיון מעשי בהוראה, הוא הערך המוסף והתרומה להכשרה המקצועית. ניתוח תוכן הדיונים חשף התמודדות קבוצתית משותפת עם התיאוריות החדשות שנלמדו. הכתיבה הקבוצתית הרפלקטיבית אודותיהן הייתה רוויה בדוגמאות פרקטיות ששיתפו סטודנטים בעלי ניסיון פרקטי בהוראה, וסייעו להתמודדות הסטודנטים חסרי הניסיון המקצועי.

ממצאי המחקר מאפשרים לסגל ההוראה בהשכלה הגבוהה, לנווט תהליכים פדגוגיים באופן מושכל ומשמעותי, ולדייק בבחירת הפלטפורמות הדיגיטליות השיתופיות היוצרות את התנאים וההקשר להתרחשות למידה משמעותית. המחקר תקף לכל תחומי ההכשרה ולא רק לתחום ההכשרה להוראת אמנות וקולנוע.

מקורות

בשן, ב' והולצבלט, ר' (2013). "הקשר המתוק": סטודנטים מספרים על שיתופיות ועבודת צוות במסגרת התנסותם המעשית ב-PDS. בתוך ד' ענבר, משכית, ד' ומברך, ז' (עורכים). דפים: כתב עת לעיון ולמחקר בחינוך, 56, 232-260.

ליון, ת', גלסנר, א', רייכמן, ב' וגרנית-דגני, ד' (2014). להתנסות עם "ברק בעיניים": על למידה מבוססת פרויקטים (PBL) במכללה האקדמית לחינוך ע"ש ק"י, באר שבע. **ביטאון מכון מופ"ת**, 53, 65-70. אוחר מתוך

<http://www.mofet.macam.ac.il/ktiva/bitaon/Documents/bitaon53.pdf>

לזומון, ג' (1997). סביבות למידה קונסטרוקטיביסטיות חדשניות: סוגיות לעיון. חינוך החשיבה, 1, 27-35.

Eiserman, J., Blatter, J., & Castro, J. C. (2013, May). *Making together apart: A model of distributed collaborative art education*. Paper presented at the 1st Annual Collaborating for Learning

Conference, University of Calgary, Calgary, Alberta, Canada. Retrieved from <http://hdl.handle.net/1880/49662>

Garrison, D. R., & Arbaugh, J. B. (2007). Researching the community of inquiry framework: Review, issues, and future directions. *The Internet and Higher Education*, 10(3), 157-172.

Huang, Y. M., Chiu, P. S., Liu, T. C., & Chen, T. S. (2011). The design and implementation of a meaningful learning-based evaluation method for ubiquitous learning. *Computers and Education*, 57(4), 2291-2302.

Nachmias, R., Mioduser, D., Oren, A., & Ram, J. (2000). Web-supported emergent-collaboration in higher education courses. *Educational Technology & Society*, 3(3), 94-104.

Siemens, G. (2005). Connectivism: A learning theory for the digital Age. *International Journal of Instructional Technology and Distance Learning* 2 (1), 3-10.